

1 Inleiding recht

1.1 Inleiding

Wie het jeugdrecht wil leren kennen, moet iets weten over het recht in het algemeen. Daarom in dit hoofdstuk een korte introductie in het recht met een definitie van ‘recht’, iets over het doel ervan en enige indelingen van het recht. Aan het slot van het hoofdstuk laten we zien waar het jeugdrecht binnen het geheel van het recht kan worden geplaatst.

Aan het begin van dit boek alvast drie websites die voor juridische documenten in het jeugdrecht van belang zijn. De tekst van wetten en wetsvoorstellen die in dit boek worden genoemd, zijn te raadplegen via de officiële website van de overheid www.overheid.nl. Informatie over het beleid van de overheid is, geordend per ministerie, te vinden op de website www.rijksoverheid.nl. Rechterlijke uitspraken en informatie over de rechtspraak is te vinden via www.rechtspraak.nl.

1.2 Omschrijving en doel

Er is veel geschreven over het doel van het recht. Doorgaans gaat het dan om wat men inhoudelijk wil bereiken met het recht: rechtvaardigheid, gelijkheid, beschermen van de zwaksten en bijvoorbeeld conflictbeheersing. Wat er precies moet worden bereikt, welk doel nagestreefd moet worden, is een zaak van politieke keuzes. Het is de taak van de politiek om antwoord te geven op vragen als: heeft een alleenstaande ouder met kleine kinderen recht op een bijstandsuitkering of moet hij (meestal zij!) naast zijn zorgtaken zelf inkomen verdienen, is studiefinanciering een recht voor iedere student of dient het recht op studiefinanciering te worden gekoppeld aan het inkomen van de ouders, moet het juridisch ouderschap ook openstaan voor homoseksuele en lesbische stellen, en is het verstandig een jeugdige die een misdrijf heeft gepleegd, een zware vrijheidsstraf te geven of helpt een taakstraf beter?

Bij het vaststellen van rechtsregels wordt antwoord gegeven op de vragen hiervoor, en zo wordt de inhoud van het recht vastgesteld. Deze inhoud wordt dus door de politiek bepaald en verschilt (gedeeltelijk) van land tot land.

Daarnaast heeft het recht ook een ‘technisch’ doel: het ordenen van de samenleving en het geven van regels om conflicten te voorkomen. Door de rechtsregels kan het samenleven van mensen ordelijk verlopen. Zo weten bijvoorbeeld koper en verkoper, werkgever en werknemer, en de jeugdige en de gemeente wat ze van elkaar mogen verwachten. Mochten ze toch een meningsverschil krijgen, dan geeft het recht regels om dit meningsverschil op te lossen.

Gezien vanuit het technische doel van het recht ligt de omschrijving van dit begrip voor de hand: het recht is het geheel van overheidsregels dat de samenleving ordent.

1.3 Rechtsgebieden

Het recht houdt zich met nagenoeg alle aspecten van de samenleving bezig: koop en verkoop, studiefinanciering, gezag van ouders over hun kinderen, uitkeringen, bouwvergunningen, enzovoort. De honderdduizenden rechtsregels die we in ons land hebben, gaan over zeer uiteenlopende onderwerpen. Om enige ordening aan te brengen in die massa rechtsregels wordt het recht ingedeeld in verschillende onderdelen, die rechtsgebieden worden genoemd.

Staatsrecht

Het staatsrecht geeft de basisregels voor de organisatie van de overheid. Het biedt een beschrijving van de verschillende organen van de overheid, zoals gemeenteraad en provinciale staten, het beschrijft hun onderlinge verhouding, en het geeft regels voor de relatie tussen burger en overheid. In het staatsrecht gaat het bijvoorbeeld over de taken van de regering en van de Tweede Kamer, over de positie van ons staatshoofd, over het gemeentebestuur en over de rechten van de burgers in de Staat. De belangrijkste wet op het terrein van het staatsrecht is de Grondwet, die de basis biedt voor onze staatsinrichting. Andere wetten zijn bijvoorbeeld: de Provinciewet, de Gemeentewet en de Kieswet.

Bestuursrecht

Het staatsrecht geeft een ‘organisatieplaatje’ van de overheid. Het schetst de overheid ‘in ruste’. Ook het bestuursrecht houdt zich met de overheid bezig, maar dan met de overheid ‘in actie’. Het bestuursrecht geeft regels over de bestuurszaak van de overheid. Met ‘bestuurszaak’ bedoelen we de ordenende taak van de overheid. Bijvoorbeeld: de zorg voor het milieu, het onderwijs, de jeugdhulp, het verkeer en de sociale zekerheid. Het bestuursrecht geeft regels voor de uitoefening van die veelzijdige bestuurszaak. Bij het uitoefenen van de bestuurszaak komt de overheid vaak met (de belangen van) burgers in aanraking: burgers die een vergunning willen voor een dakkapel, een uitkering aanvragen, jeugdhulp eisen voor hun kind, of zich verzetten tegen een nieuwe weg die dwars door hun tuin is gepland. Wat de overheid in dit soort contacten wel en niet mag doen, hoe ze zich op moet stellen ten opzichte van haar burgers, staat beschreven in het bestuursrecht. Daarnaast biedt het bestuursrecht burgers die zich tegen handelingen of besluiten van de overheid willen verzetten, mogelijkheden voor bezwaar en beroep. Een belangrijke wet, die praktisch voor het hele bestuursrecht geldt, is de Algemene wet bestuursrecht (Awb). Daarnaast zijn er vele wetten die een bepaald onderdeel van de bestuurszaak van de overheid regelen, bijvoorbeeld de Wet milieubeheer, de Vreemdelingenwet, de Wet werk en bijstand en de Jeugdwet.

Strafrecht

Het strafrecht is voor niet-juristen vaak het meest spectaculaire deel van het recht. Het haalt met grote regelmaat de pers en spreekt (misschien mede daardoor) sterk tot de verbeelding. Wie alleen op de media afgaat, zou kunnen denken dat bijna alle recht strafrecht is. Dit is niet het geval: het strafrecht vormt maar een bescheiden onderdeel van het totale recht. Typerend voor het strafrecht is dat het verboden gedragingen beschrijft, zoals diefstal of moord. Wie zich toch schuldig maakt aan zo’n verboden gedraging, kan door de rechter *gestraft* worden. Lang niet alles wat niet mag, wordt als verboden gedraging in het strafrecht opgenomen. De wetgever neemt alleen die gedragingen in het strafrecht op, die de rechtsorde zozeer schenden dat een bestraffende reactie van de overheid moet volgen. Onder ‘rechtsorde’ verstaan we de rust en de veiligheid in de samenleving. Twee belangrijke wetboeken op het gebied van het strafrecht zijn het Wetboek van Strafrecht (Sr), dat een groot aantal strafbepalingen, zoals diefstal, doodslag en dergelijke, bevat, en het Wetboek van Strafvordering (Sv). Dit laatste wetboek regelt wat er gebeurt als er eenmaal een strafbaar feit is

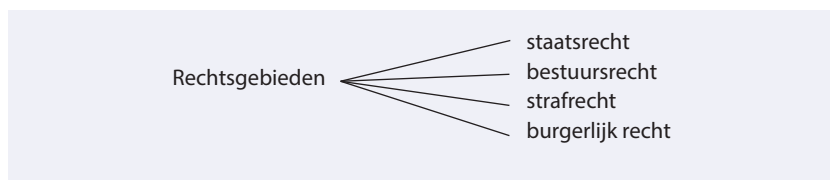
gepleegd. Het beschrijft de rechten van de verdachten, de bevoegdheden van politie en justitie, en gaat in op de gang van zaken tijdens het strafproces.

Burgerlijk recht

Het burgerlijk recht regelt de rechtsverhoudingen tussen burgers onderling. Deze rechtsrelaties kunnen heel verschillend van aard zijn. Zo maken we onderscheid tussen rechtsrelaties die zakelijk van aard zijn, zoals koop en huur, en familierechtelijke rechtsrelaties, zoals de relatie tussen ouder en kind of tussen echtgenoten. Het burgerlijk recht bestaat uit drie onderdelen:

1. personen- en familierecht, waarin de familierechtelijke relaties tussen mensen worden geregeld zoals ouderschap, gezag, omgang en (echt)scheiding;
2. vermogensrecht, dat de zakelijke relaties tussen personen regelt, zoals koop, huur en hypotheek;
3. rechtspersonenrecht. Een rechtspersoon is een organisatie of onderneming die een zelfstandig leven leidt in het recht. Hoe een rechtspersoon, zoals een naamloze vennootschap (nv), een besloten vennootschap (bv), een stichting of een vereniging, moet worden opgericht en wie het binnen de rechtspersoon voor het zeggen hebben, wordt beschreven in het rechtspersonenrecht. Twee belangrijke wetboeken in het burgerlijk recht zijn: het Burgerlijk Wetboek (BW), waarin de rechten en plichten staan beschreven van burgers op het terrein van het personen- en familierecht, het vermogensrecht en het rechtspersonenrecht, en het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv). Dit wetboek bevat het procesrecht met onder andere de gang van zaken tijdens een burgerlijk proces, de betekenis van een dagvaarding en de rol van de advocaat.

Tot zover de beschrijving van de vier rechtsgebieden.

Figuur 1 De vier rechtsgebieden

Omschrijving en plaats van het jeugdrecht

Kijken we nu naar het onderwerp van dit boek, het jeugdrecht, dan geven we eerst een omschrijving: het jeugdrecht is het geheel van rechtsregels dat de positie van jeugdigen regelt. Dit jeugdrecht is geen eigen rechtsgebied en het valt ook niet onder één rechtsgebied. Het jeugdrecht bestaat namelijk uit onderdelen uit de verschillende rechtsgebieden die over jeugdigen gaan of voor jeugdigen belangrijk zijn. Zo bevat het jeugdrecht onderdelen uit het burgerlijk recht, het strafrecht en het bestuursrecht.

Naar aanleiding van het begrip 'jeugdrecht' wijzen we erop dat we in dit boek de term '*jeugdigen*' gebruiken als we het hebben over jongeren van 0 tot 18 jaar. We gebruiken deze wat plechtige term bij gebrek aan een betere. 'Kinderen' is niet geschikt, omdat dan vooral aan jeugdigen tot een jaar of 12 wordt gedacht, 'jongeren' valt eveneens af, omdat jeugdigen tot een jaar of 12 dan buiten de boot vallen. Daarom gebruiken we de term 'jeugdigen'.

Recht ingedeeld naar onderwerp

Aan de hand van het jeugdrecht wordt duidelijk dat het recht niet alleen ingedeeld kan worden naar rechtsgebied, maar ook naar onderwerp. Zo is er niet alleen jeugdrecht, maar bijvoorbeeld ook vreemdelingenrecht, milieurecht, onderwijsrecht en arbeidsrecht. Zo'n indeling naar onderwerp loopt dwars door de rechtsgebieden heen. Onderdelen uit de verschillende rechtsgebieden vormen er de bouwstenen voor.

19

1.4 Materieel recht en formeel recht

Een volgende indeling van het recht is het onderscheid tussen materieel en formeel recht. Het materieel recht bevat de rechten en plichten van burgers, het formeel recht geeft het procesrecht. Zo beschrijft het materieel strafrecht de strafbepalingen, zoals diefstal, brandstichting, doodslag, aanranding en dergelijke. Het formeel strafrecht geeft aan wat er gebeurt als er eenmaal een strafbaar feit is gepleegd: de rechten van de verdachte, de positie van de raadsman, de bevoegdheden van politie en justitie om de waarheid te achterhalen, de gang van zaken tijdens de rechtszaak, enzovoort. Het materieel strafrecht staat in het

Wetboek van Strafrecht, het formeel strafrecht staat in het Wetboek van Strafvordering.

Je kunt ook zeggen: het formeel recht regelt de wijze waarop het materieel recht gehandhaafd wordt. Wat mag en niet mag wordt aangegeven in het materieel recht, wat er gebeurt als het materieel recht geschonden wordt, staat beschreven in het formeel recht.

Niet alleen het strafrecht, ook het burgerlijk recht kent dit onderscheid. Het materieel burgerlijk recht bevat de rechten en plichten. Deze staan vooral in het Burgerlijk Wetboek. Het formeel burgerlijk recht, de gang van zaken tijdens een zitting, de positie van de advocaat en die van de procespartijen vinden we in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering.

Ten slotte wordt ook in het bestuursrecht onderscheid gemaakt tussen materieel en formeel recht. Ook binnen dit rechtsgebied geldt dat het materieel bestuursrecht de rechten en plichten beschrijft en het formeel bestuursrecht bijvoorbeeld de mogelijkheden om beroep in te stellen tegen een besluit van de overheid, en de gang van zaken tijdens een zitting.

Formeel recht noemt men ook wel procesrecht.

1.5 Nationaal en internationaal recht

Ieder land is vrij om zijn eigen rechtsregels te maken. Deze regels gelden op het grondgebied van dat land. We noemen dit recht het nationaal recht. Daarnaast is er internationaal recht, dat de rechtsrelaties tussen verschillende staten regelt. Dit soort rechtsrelaties wordt doorgaans vastgelegd in internationale verdragen. Deze verdragen bevatten soms regels waarmee de burgers van de aangesloten lidstaten rechtstreeks te maken hebben. Te denken valt dan bijvoorbeeld aan de regels van de Europese Unie. Deze Europese wetgeving heeft steeds meer invloed op onze nationale wetgeving, denk maar eens aan de invoering van de euro. Ook het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) moet in dit verband worden genoemd. Het heeft veel invloed op bijvoorbeeld ons personen- en familierecht en ons strafrecht. En voor het jeugdrecht wijzen we op het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK), waarin de overheden van de lidstaten zich verplichten om de rechten van het kind te respecteren en te bevorderen,

bijvoorbeeld het recht op een naam, op een nationaliteit, op omgang met beide ouders, op gezondheidszorg en op onderwijs.

In dit boek ligt de nadruk vooral op het nationaal jeugdrecht. Internationaal jeugdrecht komt in de verschillende hoofdstukken aan de orde voor zover het veel invloed heeft op ons nationaal recht. En het laatste hoofdstuk van dit boek, hoofdstuk 18, beschrijft de inhoud en de betekenis van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK), ook wel kortweg het Kinderrechtenverdrag genoemd.

1.6 Inhoud van dit boek

Eerder zagen we dat het jeugdrecht uit onderdelen uit de verschillende rechtsgebieden bestaat. In dit boek zullen we dus ook onderwerpen uit de verschillende rechtsgebieden bespreken.

Het eerste deel beschrijft het personen- en familierecht. We gaan in op: de positie van een jeugdige, de rechtsrelatie met zijn ouders, het gezag dat zijn ouders over hem uitoefenen, en op de kindbeschermingsmaatregelen voor het geval de ouders tekortschieten in de uitoefening van hun gezag. In het tweede deel staan we stil bij het jeugdstrafrecht. Aan de orde komen de specifieke procesregels die voor jeugdigen gelden, en de straffen en maatregelen die aan hen kunnen worden opgelegd. In het derde deel bespreken we de Jeugdwet. Deze wet regelt de organisatie en de financiering van de jeugdhulp. In het vierde deel, het laatste hoofdstuk van dit boek, staat, zoals hiervoor al werd aangegeven, het Kinderrechtenverdrag centraal.

1.7 Samenvatting

Doel van het recht is het ordenen van de samenleving en het geven van oplossingen voor conflicten. Vanuit dit doel kan als omschrijving voor het begrip 'recht' worden gegeven: het geheel van overheidsregels dat de samenleving ordent.

Het recht kan worden ingedeeld in vier rechtsgebieden: het staatsrecht, dat de organisatie van de Staat regelt, het bestuursrecht, dat regels geeft voor de orderende taak van de overheid, het strafrecht, dat straf stelt op verboden gedragin-

gen, en het burgerlijk recht, dat de zakelijke en familierechtelijke relaties tussen personen regelt.

Het jeugdrecht is het geheel van rechtsregels dat de positie van jeugdigen regelt. Dit jeugdrecht valt niet onder één rechtsgebied. Het jeugdrecht is namelijk opgebouwd uit onderdelen uit de verschillende rechtsgebieden die voor de positie van jeugdigen van belang zijn. Het jeugdrecht bevat onder andere onderdelen uit het burgerlijk recht, het strafrecht en het bestuursrecht.

Bij een tweede indeling van het recht wordt onderscheid gemaakt tussen materieel en formeel recht. Het materieel recht bevat de rechten en plichten, het formeel recht, ook wel het procesrecht genoemd, beschrijft wat er gebeurt als het materieel recht geschonden wordt.

Een derde indeling richt zich op de reikwijdte van de rechtsregels. Nationaal recht geldt op het grondgebied van een bepaalde staat, internationaal recht regelt de rechtsverhoudingen tussen verschillende staten. De invloed van het internationaal recht op het nationaal recht is de laatste 25 jaar sterk toegenomen.

Kernbegrippen

- Recht
- Rechtsgebied
- Staatsrecht
- Bestuursrecht
- Strafrecht
- Jeugdrecht
- Burgerlijk recht
- Materieel recht
- Formeel recht
- Nationaal recht
- Internationaal recht